

УДК 330.34+338.483.11:502.5

Караїм О.А., Юхимюк І.М.

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Розглянуто інноваційні проекти модернізації в умовах економічної нестабільності, а саме: проектний менеджмент, кластерну модель та управління ландшафтним потенціалом, їх особливості, переваги та принципи. Запропоновано ряд інноваційних проектів щодо співробітництва України з Польщею та іншими країнами Європейського Союзу.

Ключові слова: *інноваційні проекти, проектний менеджмент, кластерна модель, управління ландшафтним потенціалом.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Вичерпання чинників екстенсивного економічного зростання обумовлює посилення уваги до пошуку нових форм прискорення економічної динаміки, адекватних сучасним тенденціям світової економіки. В умовах науково-технічного розвитку й підвищення впливу інновацій на сучасний і перспективний стан світової системи господарювання, жодна країна не спроможна успішно розвиватися без розвитку інноваційних проектів модернізації.

Для України, яка обрала курс зовнішньоекономічної політики в напрямі інтеграції до Європейського Союзу, інноваційні проекти міжнародної співпраці відіграють важливу роль особливо в умовах економічної нестабільності, є рушієм соціально-економічного розвитку регіонів та спонукають до прискорення процесів конвергенції та інтеграції.

Аналіз останніх досліджень засвідчив, що проблеми інновацій в економіці у своїх роботах розглядають: О.С. Власюк, М.П. Войнаренко, М.І. Долішній, В.С. Кравців, Н. Мікула, Н.В. Павліха, В.І. Павлов, Ю.М. Пахомов, С.І. Соколенко, А.С. Філіпенко, С.К. Харічков, О.М. Хуснутдінов, В.І. Чужиков та інші.

Метою статті є розкриття ключових аспектів таких інноваційних проектів модернізації, як проектний менеджмент, кластерна модель та управління ландшафтним потенціалом в умовах економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. У чому ж полягають особливості інноваційних проектів? Щоб відповісти на це запитання, з'ясуємо, насамперед, значення самого терміна «проект». Залежно від сфери вживання та змісту терміна «проект» виявляються різні рівні його тлумачення. З одного боку, він виступає як продукт інтелектуальної творчості, а з другого – як безпосередній готовий предмет з чітко визначеними параметрами. Ці особливості мають як традиційне, так і новаторське тлумачення.

У традиційному трактуванні цього слова під проектом розуміється план споруди чи конструкції. Звично також сприймаються словосполучення «проект Конституції», «проект реформи» тощо. Це традиційне тлумачення, яке означає, по суті, начерк, пропозицію, побажання, ідею та один з можливих варіантів її втілення, ще не існуючу річ, і не відомо, чи буде вона існувати і в якому вигляді.

Новаторське тлумачення передбачає розуміння проекту як елементу, фрагмента, етапу у виконанні певних програм, самодостатнього управлінського рішення господарського, фінансового характеру. Таке значення терміна «проект» сприймається як нове. Воно передбачає не пропозицію, що допускає зміни, альтернативи, уточнення, а конкретне завдання, обмежене визначеними рамками в просторі й часі, рівнем фінансування тощо [1].

Згідно з тлумачним словником Вебстера, у найзагальнішому розумінні проект (англ. project) – це щось, що задумується чи планується. У контексті концепції проектного менеджменту під терміном «проект» розуміється система сформульованих завдань, фізичних об'єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації, що створюються й упроваджуються для реалізації цих завдань, а також сукупність матеріальних, фінансових та інших ресурсів і управлінських рішень щодо їх виконання [2].

Отже, проект – це унікальне починання, одноразова послідовність дій, комплекс заходів на досягнення певної мети. Він інтегрує в собі як певну ідею, задум, так і дії щодо втілення цього задуму в життя. Як бачимо, проект має зв'язок з інноваційною діяльністю. Основним об'єктом якої є інновації – новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери, забезпечують економію витрат чи створюють умови для такої економії.

Зважаючи на труднощі, пов'язані з економічною нестабільністю, потребують розробки та впровадження інноваційні проекти модернізації господарського життя країни. Цьому мають сприяти як ринкові, так і адміністративні важелі. Звернемо увагу на роль держави при цьому, яка повинна бути вагомішою. Особливо це стосується аспектів інвестиційного забезпечення інноваційного проектування заходів, пов'язаних із трансформаційними процесами, які відбуваються в українському суспільстві в умовах економічної нестабільності. Інвестування капіталів у нові технології дозволить суттєво активізувати виробничу активність, збільшити кількість робочих місць, а також, що особливо важливо в умовах модернізації, стимулюватиме інноваційний розвиток підприємств, організацій, а, отже, розвиток регіонів та економіки країни в цілому.

У вітчизняній науковій літературі інноваційні форми та проекти модернізації ще не знайшли свого повного відображення.

Як зазначив академік НАН України Ю.М. Пахомов, Україна є не адаптованою на сьогодні до інновацій. Це стосується не лише технологій, але й механізмів регулювання [3].

Державне регулювання пов'язаної з інноваційним забезпеченням модернізації господарської системи в умовах економічної нестабільності, повинно здійснюватися шляхом:

- визначення й підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування й розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Державне регулювання інноваційної діяльності невіддільне від охорони права інтелектуальної власності, оскільки будь-яка інновація є реалізацією (впровадженням) об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому, до них відносять: об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, географічні зазначення та фірмові найменування); нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності (сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, раціоналізаторські пропозиції); об'єкти авторського права (комп'ютерні програми, компіляції даних, твори літератури та мистецтва) й суміжних прав (виконання творів, фонограми й відеограми, передачі організацій мовлення).

Для розробки та впровадження інноваційних проектів модернізації може бути надана фінансова підтримка шляхом:

а) повного безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів;

б) часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту та інших суб'єктів інноваційної діяльності;

в) повної чи часткової компенсації (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;

г) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

д) майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до Закону України «Про страхування» (№85/96-ВР).

Найважливішими джерелами недержавної системи фінансування інноваційних проектів є: власні кошти підприємств; кошти, що мобілізуються шляхом емісії цінних паперів; кредити комерційних банків; спеціалізовані й благодійні фонди; кошти інвестиційних компаній, зацікавлених у швидкому випуску нової продукції; венчурний капітал. Так, венчурні (ризикові) фірми не повертають вкладені у них інвестором кошти і не виплачують відсотки за них, однак інвестор отримує права інтелектуальної власності на всі запатентовані і не запатентовані («ноу-хау») інновації та засновницький прибуток від ризикових підприємств у тому випадку, коли вони досягають успіху.

Активізація розробки і впровадження інноваційних проектів модернізації передбачає забезпечення дієвості комплексу впливу державних структур на економіку, пов'язаних з стимулюванням економічної та соціальної ефективності інноваційних та інвестиційних процесів, а також комплекс організаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов виникнення та функціонування інноваційної інфраструктури.

Основними напрями державної інноваційної політики в Україні мають виступати: підтримка фундаментальних досліджень; фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для створення нової техніки та технологій, а також суттєвого вдосконалення існуючих; створення законодавчої та інформаційної бази для забезпечення і стимулювання інноваційної діяльності.

Найважливішими засобами регулювання інноваційної діяльності на державному рівні є: закони і законодавчі акти; обсяги і джерела фінансування; асигнування і дотації з місцевого бюджету; ціноутворення; норми і нормативи; державні замовлення і закупки; ставки податків і пільги по оподаткуванню; відсотки за кредит і державні гарантії; мито й митні податки; ліцензії й квоти; розробка й реалізація державних і цільових комплексних програм.

Говорячи про механізми модернізації господарського життя країни в умовах економічної нестабільності, звернемо увагу на можливість застосування технології проектного менеджменту, як одного з сучасних інноваційних підходів до здійснення ефективних трансформаційних змін. Управління проектами на сьогодні є однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, що продовжує швидко розвиватись. Напрямів застосування концепції проектного менеджменту надзвичайно багато, і вони можуть охоплювати практично всі сфери людського життя, у тому числі й проекти модернізації в умовах економічної нестабільності. Проте на сьогодні інструменти проектного менеджменту все ще не знайшли широкого застосування в регіональній економіці.

Для багатьох органів державного управління та приватних підприємств проектний метод залишається доволі невідомим напрямом у методиці управління. Більшість з них усе ще віддають перевагу традиційним подходам в управлінні. Вони використовують або застарілі командно-адміністративні методи управління, або поодинокі новітні підходи функціонального мене-

джменту. Щодо перших командно-адміністративних методів управління, то вони припиняють своє існування, проте залишаються домінантними в управлінні в установах органів влади. Щодо інших методів функціонального менеджменту, то вони є прерогативою управління новостворених чи реорганізованих підприємств.

Постановка проблеми в такому вигляді є новою для України. Вітчизняні наукові дослідження з цієї проблематики торкаються досить широкого кола питань, однак не дають одного – конкретного рецепта для органів державної влади, як їм організувати свою міжнародну діяльність, щоб забезпечити ефективно управління [4].

Методологія міжнародного проектного менеджменту передбачає розробку, реалізацію та розвиток проекту, як складної системи, що відтворюється та функціонує в динамічному зовнішньому середовищі. Головними елементами проекту є задум, ідея (проблема, завдання), засоби їх реалізації (вирішення проблеми) та результати, що здобуваються в процесі реалізації проекту. Виділяють *чотири фази проекту*, що послідовно чергуються протягом його життєвого циклу: концепція проекту (формування задуму (ідеї), постановка завдань); розробка та підготовка проекту; реалізація проекту; закінчення проекту. Кожна з фаз, у свою чергу, характеризується набором більш-менш сталих елементів та певною технологією виконання.

Існують більш розгорнуті підходи до визначення фаз проекту. Наприклад, можна виділити такі фази, як: аналіз проблеми, розробка концепції проекту, детальне подання проекту, виконання проекту, розвиток, завершення, використання результатів реалізації проекту, ліквідація тощо. Проте в будь-якому разі загальна *технологія управління проектом* залишається відносно стабільною і охоплює: формулювання завдань проекту; обґрунтування проекту; розробку структури проекту; визначення обсягів та джерела фінансування; складання калькуляції витрат (кошторису виконання робіт); визначення термінів виконання робіт проекту; складання графіка реалізації проекту; розрахунок та розподіл ресурсів; підбір команди виконавців проекту; управління якістю; управління ризиками; організацію виконання проекту; підготовку та укладення контрактів; підтримання зв'язків із замовниками та споживачами продукції проекту; контроль за виконанням проекту тощо.

Проектний підхід застосовують тоді, коли чітко визначені: завдання проекту та кінцевий результат; виділені чи наявні ресурси; часові рамки та обмеження. Крім загальних, можна також сформулювати ще кілька типових часткових випадків, щодо яких методологія управління проектами є досить вигідною, а саме при: створенні об'єктів, складність та масштаби яких більші від звичайних; побудові ексклюзивних об'єктів; створенні об'єктів, пов'язаних між собою чітко визначеним кінцевим результатом; виконанні робіт з жорсткими вимогами щодо строків та витрат; побудові «бездефектних» об'єктів (АЕС) та виконанні робіт з надвисокими технічними характеристиками (космічні проекти); подоланні кризових явищ; виключенні високих винагород (у разі успіху) чи втрати (внаслідок провалу) проекту; розробці та реалізації складних національно-господарських програм, що характеризуються

багатоаспектністю та різноспрямованістю компонентів (загальнодержавні та галузеві програми, реформи в різних сферах соціально-економічного життя та ін.) [5].

Останнім часом у суспільстві розробляється та реалізується велика кількість різноманітних проектів, що взаємодіють один з одним, а це, у свою чергу, потребує досить складної процедури управління всією їх сукупністю. «Добрі» проекти витісняються «поганими», помітною є відсутність взаємоузгодження між собою економічних, соціальних, екологічних проектів пов'язаних із трансформацією господарського життя. Така організація роботи не може гарантувати адекватної віддачі від вкладених у проекти коштів, а ті керівники, котрі не управляють своїми портфелями проектів, не можуть розраховувати на досягнення поставлених цілей. Тому звернемо увагу на можливість застосування *портфельного підходу до управління проектами*, що забезпечує суттєві вигоди. До їх складу можна віднести можливість поглянути на проекти в глобальному контексті, що відображає стан справ у цілому [6].

У процесі формування портфеля проектів найчастіше використовують модель, розроблену Ерні Нільсеном, відповідно до якої проекти розподіляються по портфелях. Нільсен вважає, що доцільно мати кілька портфелів проектів, тому що за такого підходу схожі проекти можна вкладати в той самий портфель. Він виділив 4 групи таких портфелів проектів: великі проекти (вартістю понад 50 тис. дол.); невеликі проекти (вартістю менше 50 тис. дол.); проекти у сфері інфраструктури; «адміністративний» портфель.

Управління портфелем проектів базується на тих же принципах, що і управління портфелем фінансових інструментів: ризиковані стратегічні проекти врівноважуються більш захищеними. Необхідним є постійний моніторинг усієї групи проектів, щоб мати уявлення про те, які проекти реалізуються успішно, а які потребують допомоги і від них слід відмовитися.

Залежно від масштабу завдань, можуть упроваджуватись *мегапроекти*, *мультипроекти* чи *монопроекти*. Глобальні реформи в державі чи суспільстві найбільш доцільно проводити на базі концепції мегапроекту, який включає програми з багатьма взаємопов'язаними проектами, об'єднані загальними цілями, виділеними ресурсами та часовими рамками. Ці програми мають макроекономічний характер і можуть бути міжнародними, національними, міжгалузевими та галузевими. Менш масштабні проблеми можуть формулюватися як мультипроекти, що являють собою комплексні програми чи проекти. І нарешті, різні інноваційні та інвестиційні проекти можливо реалізовувати як монопроекти, що мають чітко визначену мету (кінцевий стан), ресурси, терміни завершення, інші кількісні та якісні характеристики.

На основі концепції управління проектами можна розробляти проекти щодо будь-яких сфер суспільної діяльності. У політичній сфері – це проекти законодавства та правового регулювання, удосконалення інституту влади, доктрини оборони та безпеки тощо. В економічній – проекти приватизації, реформування та створення нових підприємств; розвитку паливно-енергетичних систем; створення екологічних систем регіонів та галузей;

демонополізації, розвитку приватного сектора; оздоровлення фінансової системи тощо.

Наведемо головні аргументи щодо доцільності застосування концепції управління інноваційними проектами модернізації в умовах економічної нестабільності:

- розробка та втілення програм незалежно від рівня, враховуючи їх складність та багатоаспектність, вимагає в сучасних умовах застосування інструментів проектного менеджменту;

- управління проектами є універсальною концепцією, що може застосовуватись для здійснення будь-яких проектів в усіх галузях та напрямках, починаючи з освіти, науки та медицини і завершуючи важкою промисловістю, збройними силами та оборонним комплексом;

- методи та інструменти проектного менеджменту в професійному управлінні є на сьогодні одними з найбільш досконалих, апробованих та відпрацьованих у світовій практиці, що створює сприятливі умови для запозичення передового досвіду, швидкої адаптації до національних умов та ефективного застосування;

- на основі управління проектами можна ефективно вирішити проблему контролю (причому як з боку державних органів, так і з боку громадськості) термінів і особливо витрат;

- результати робіт у контексті управління проектами мають бути конкретними і бути не просто продуктом, а системою цілей, яких необхідно досягти в процесі виконання проекту, що значно посилює можливості практичного використання методології та методів управління проектами;

- при реалізації програм у міжнародній сфері досить часто задіяні багато структур та органів; неможливість нормальної координації між ними може повністю паралізувати хід робіт; механізми управління проектами дають змогу вирішити цю проблему;

- існує коло проблем, які або майже неможливо, або вкрай непродуктивно вирішувати в рамках стандартних структур та управлінських технологій; у цих випадках управління проектами може виявитися незамінним;

- методи управління проектами є гнучкими, їх можна застосовувати у будь-яких організаціях і при цьому гармонійно коригувати зі стратегічним управлінням та організаційною стратегією;

- на основі управління проектами можна досить чітко здійснювати контроль та управління ефективністю діяльності, що за інших умов найчастіше є значно утрудненим;

- проектний підхід дає змогу сформувати більш гнучку організаційну структуру управління, що здатна своєчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища;

- проектний підхід передбачає чіткий розподіл керівництвом цілей, завдань, функцій та обов'язків щодо реалізації проекту, що полегшує оцінку та підвищує контроль за виконанням завдань підлеглими;

- на основі проектного підходу визначають склад завдань проекту, ієрархічну структуру за принципом «дерева робіт», що дає змогу включити у структуру проекту необхідні та достатні завдання;

- проектний підхід надає можливість здійснення інтегральної оцінки соціально-економічної корисності проекту за єдиним основним критерієм для отримання узагальненої оцінки ефективності діяльності органу державної влади в певній проблемній сфері;

- управління проектами веде до отримання «готового продукту» – кінцевого результату, за яким визначається ступінь задоволення потреб громадян;

- управління проектами використовує стратегію цільового раціонального розподілу та використання проектних ресурсів за критерієм максимізації з метою ефективного управління ними;

- за допомогою проектного підходу здійснюється зворотний зв'язок з населенням країни, що дає змогу оцінити діяльність органу державного управління безпосередньо громадянами держави [7].

Ураховуючи тенденції розвитку міждержавних відносин, можна зробити висновок, що значно підвищується ефективність міжнародного співробітництва, зокрема польсько-українських відносин за рахунок використання таких інноваційних форм, як проектний менеджмент та кластери. Інтегрування українського суспільства в систему європейського добросусідства дозволить Україні підняти рівень конкурентоспроможності, впровадження нових технологій та інновацій.

Управління міжнародними проектами на сьогодні є однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, що продовжує швидко розвиватись. На сьогодні інструменти проектного менеджменту все ще не знайшли широкого застосування в ході реалізації проектів модернізації суспільства. Для багатьох органів державного управління та приватних підприємств проектний метод залишається доволі невідомим напрямом у методиці управління.

Окрім застосування інструментарію проектного менеджменту в системі модернізаційних заходів до інноваційних проектів віднесемо кластерні моделі.

Інтеграція України в світову господарську систему зумовлює необхідність забезпечення високого рівня її конкурентоспроможності, яка значною мірою формується в регіонах. Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу є основним стратегічним завданням державної політики регіонального розвитку України до 2015 року, де вагоме значення займають інноваційні методи модернізації суспільства.

У світі відбувається переорієнтація економічних досліджень на регіональний рівень і пошук шляхів формування конкурентоспроможних регіонів, серед яких найбільш ефективним нині вважається кластерний підхід. У світовій спільноті розуміння кластерної філософії швидко зростає, а кластери стають ключовим компонентом національних та регіональних стратегій соціально-економічного розвитку. Реалізуються спеціальні стратегії щодо підтримки формування та розвитку кластерів. У країнах-членах Європейського

Союзу ці стратегії є або частиною національних стратегій підвищення їх конкурентоспроможності, або частиною регіональних програм для стимулювання регіонального розвитку. У нових країнах членах ЄС кластерний підхід використовується для прискорення змін та стимуляції бізнесу до інновацій.

З англійської мови термін «cluster» (кластер) дослівно перекладається як пучок, жмут, гроно, кущ; зв'язка; група, купа, скупчення; рій (бджіл); або ж рости гронами (пучками); збиратися групами; товпитися навколо чогось; юрмитися; тіснитися. Термін кластер вживається у різних галузях знань, але у кожному з випадків сутність його значення залишається незмінною.

В економічній інтерпретації цього поняття найбільш вживаним є визначення Майкла Портера: «Кластери – це географічно близькі групи взаємопов'язаних компаній та асоційованих установ в окремій галузі, що пов'язані спільними технологіями та навичками. Вони існують у географічній зоні, де комунікації, логістика та людські ресурси є легкодоступними. Кластери розміщуються в регіонах, а іноді – в окремому місті» [8].

Термін «кластер» існує в багатьох інтерпретаціях як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі, проте спільною ознакою є об'єднання окремих елементів (частин) у цілісну систему в межах певної території для виконання спільно встановлених функцій або досягнення поставленої мети.

Кластери можуть охоплювати як невелику (10-15 компаній), так і значну кількість підприємств та структур (6-7 тисяч компаній як, скажімо, в Індії чи в Китаї), а також можуть формуватися як з крупних, так і з малих фірм в різноманітних видах об'єднань і співвідношень. Кластером вважають як географічну концентрацію компаній, що працюють в окремому виді бізнесу, так і конгломерацію великих і малих фірм, частина яких може бути власністю іноземців. Кластери з'являються як в традиційних галузях, так і в «high-tech» напрямках, як у виробничо-комерційному сегменті або в секторі послуг, так і в соціальних сферах. Нерідко центром формування кластерів виступають університети або групи науково-дослідницьких структур і проектних установ. Різні кластери мають неоднаковий ступінь взаємодії між фірмами, які входять до них. Форми такої взаємодії варіюються від порівняно простих мережевого типу асоціацій, до складних, багаторівневих коопераційно-конкурентних утворень. Формування кластерів можливе як в умовах великомасштабної, так і невеликої за обсягами економіки. Кластери формуються не тільки в умовах промислово розвинутих держав, але і в тих країнах, які ще розвиваються, підвищуюючи тим самим рівень їхнього розвитку. Вони виникають на національному, регіональному і муніципальному рівнях.

Кластер – це новий ефективний спосіб і система взаємодії, постійного ділового спілкування територіально та економічно споріднених учасників виробничого процесу заради отримання кожним із них сукупного синергетичного комерційного результату. А в сучасних умовах посилення конкуренції на глобальних ринках вони являють собою фундаментальну організаційну основу для реалізації ключових принципів становлення національної та регіональної економіки та відповідної розробки стратегій

соціально-економічного розвитку регіонів та модернізації суспільства в умовах економічної нестабільності.

Світовий і поки що невеликий український досвід функціонування економічної системи, в основу якої покладено кластерну модель розвитку, свідчить про значні переваги такої форми організації:

- кластери уособлюють «колективну ефективність», поєднуючи конкуренцію з кооперацією;
- кластери будуються на використанні ефекту масштабу;
- кластери – це точки зросту, стимулятори технічного прогресу;
- кластери являють собою механізм підвищення регіональної і національної конкурентоспроможності.

Окрім того, у виробничому процесі кластери створюють «гнучку спеціалізацію», розподіляючи працю між компаніями; дозволяють ширше приваблювати клієнтуру, створюючи тісну взаємодію покупців і продавців; знижувати вартість одиниці технічної послуги та продукції, яка виготовлюється на основі спільної діяльності; посилювати міжфірменні потоки ідей і інформації; підвищувати інноваційність виробництва; створювати нові робочі місця; ефективніше використовувати місцеві природні ресурси; створювати здоровий соціальний капітал (все здійснюється на взаємній довірі), гарантуючи соціальну справедливість; забезпечувати баланс ринкової ефективності і соціальної гармонії [9].

Об'єднання ж у кластери на основі прикордонних територій сусідніх держав дозволяє розширити сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, створюючи тим самим підґрунтя для розвитку польсько-українського співробітництва.

Україна, яка задекларувала інноваційно-інвестиційну модель економічного розвитку, також повинна прискорити впровадження кластерних підходів на державному та регіональному рівнях.

Для того, щоб Україні якнайшвидше влитися в європейське співтовариство, підняти рівень конкурентоспроможності, впровадження нових технологій та інновацій необхідно інтегрування українських прикордонних спільнот у систему європейського добросусідства. Економічний розвиток прикордонних областей України також дозволить вийти на новий ступінь сприйняття євроінтеграційних процесів, підштовхне суспільство на новий рівень мислення та сприйняття свого місця у світовому розвитку [4].

Щодо законодавства України, то поняття «кластер» досі ще не знайшло свого відображення, хоча в підготовлених проектах стратегій розвитку регіонів та окремих сфер діяльності в національному масштабі це поняття вже позиціонується. Кластер – це група країн переважно одного географічного регіону, яким притаманні загальні форми економічних відносин і однотипна соціально-культурна складова менеджменту міжнародних корпорацій, що мають походження з країн цього кластера.

Кластерна модель надає шанс підприємствам більш широко використовувати кадрові ресурси, колективні дослідження та технологічні

банки даних. Завдяки цій моделі може бути вирішена головна проблема реалізації інноваційних проектів – нестача фінансових ресурсів.

Важливим кроком на шляху впровадження кластерної моделі розвитку економіки України є розробка проектів Концепції створення кластерів в Україні та Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів.

Погоджуючись із думкою О. Хуснутдінова, зазначаємо, що одним із найефективніших та необхідних інструментів упровадження державної політики в сфері розвитку транскордонних кластерів, регіонального розвитку прикордонних областей України є Державна стратегія формування та підтримки транскордонних кластерів як інструмент здійснення державної регіональної політики у транскордонних регіонах, що спрямована на розробку компонентів транскордонного співробітництва України з врахуванням головних пріоритетів стратегічного соціально-економічного розвитку України та її зовнішньополітичних векторів.

Розвиток транскордонних кластерів має враховувати організацію тісної співпраці в інноваційних сферах, розробку та впровадження транскордонних ініціатив співробітництва.

Одним із чинників формування та розвитку транскордонних кластерів має бути створення системи безпечних кордонів, розвитку прикордонних локальних перспектив, які відображають локальні пріоритети, системи локальних програмних партнерів із колективною відповідальністю. Оскільки Україна включена до чотирьох програм ENPI CBC (1: Poland, Ukraine, Belarus; 2: Hungary, Slovakia, Romania, Ukraine; 3: Romania, Ukraine, Moldova та багатостороння програма Black Sea), одним із ключових напрямів розвитку транскордонних кластерів є просування демократії та прав людини в усіх країнах.

Загалом для формування та розвитку кластерів як інноваційних проектів модернізації в умовах економічної нестабільності вкрай необхідно розробити Державну стратегію їх формування та підтримки, ініціювати комплексне дослідження соціально-економічного розвитку регіонів України з метою визначення стратегічних кластерних утворень, розробити програму кластеризації України та її регіонів, ініціювати розробку відповідних законопроектів України, які визначили б зміст, місце та роль кластерів у господарській системі України, а також основні засади державної політики у цій сфері, створити умови для реалізації ініціатив приватного сектора та органів влади щодо розвитку кластерів. Залучати до інноваційних проектів представників науки, малого та середнього бізнесу, громадських організацій. Використовувати моделі державно-приватного партнерства для підвищення конкурентоспроможності регіонів [4].

Вивчення зарубіжного досвіду продемонструвало, що транскордонні регіони країн ЄС повною мірою включилися в процеси кластеризації і отримують ефекти на транскордонних ринках. Так, найбільш відомий транскордонний біофармацевтичний кластер Біодолина було створено у 1996 році у долині річки Верхній Рейн [10]. Він охоплює регіон Альзасу у Франції,

північно-західну Швейцарію та Південний Баден у Німеччині. У цьому транскордонному регіоні зосередилися відомі наукові установи (чотири університети, численні дослідницькі центри), штаб-квартири таких світових фармацевтичних гігантів, як Новартіс, Рош, Сіба, філії великих фармацевтичних підприємств (Джонсон і Джонсон, Файзер, Санофі-Авентис), висококваліфіковані людські ресурси та центри передачі технологій, що на час виникнення кластера перебували у стадії створення. Приблизно 250 тис. чоловік, або 10% від загального населення цього регіону, зайняті у біофармацевтичній галузі [11], до складу якої традиційно відносять згадані установи та організації, а також численні підприємства, що безпосередньо займаються науково-дослідницькою роботою чи постачають технологічні розробки і розхідні матеріали для цієї діяльності.

Транскордонне кластерне об'єднання навколо затоки Ересунн (Yresund, DK/S) Данії та Швеції, включаючи «Долину Медікон» («Medicon Valley»), яка розміщена на півночі ЄС між датським регіоном (столиці Копенгаген) і шведським Сконе (Skane) нараховує 26 лікарень, 12 університетів з 4.000 дослідниками та 135.000 студентами. Інтелект та успіхи в економіці створили 30.000 робочих місць більш, ніж на 160 підприємствах. Деякі з підприємств, що спеціалізовані на датських дослідженнях, пов'язаних з медикаментами проти порушень центральної нервової системи, стали вже провідними у своїх напрямках діяльності [12].

Ознайомлення з світовим досвідом розвитку мережевих структур – кластерів, особливо в країнах Центральної і Східної Європи дає приклад Україні в необхідності проведення ефективної реструктуризації конкурентоспроможних великих державних комплексів і в переході до формування нових виробничих структур – мереж, агломерацій, альянсів, технопарків, партнерств, кластерів.

Хід економічних реформ у країнах Центральної і Східної Європи продемонстрував правило, відповідно до якого їх успіх був можливий лише тоді, коли вони супроводжуються реформуванням усіх сфер суспільного устрою. Успіху реформ в європейських країнах з перехідною економікою, крім формування в них нової інституційної системи, сприяло також забезпечення гідного вибору правильних рішень, що зумовили прискорення суспільного прогресу.

Оптимізація прийнятих рішень щодо модернізації економіки досягалася завдяки досить високому рівню інформаційного та кадрового забезпечення. Але можливості вибору та реалізації варіантів господарських рішень в кожній країні ґрунтуються на історично сформованій діловій культурі, традиційних правилах поведінки суб'єктів суспільної діяльності.

Вагомим аспектом змін, пов'язаних з модернізацією суспільного життя, є забезпечення належного рівня якості життя людей, на що спрямована сучасна стратегія сталого розвитку.

Важливим фактором досягнення перспектив сталого розвитку виступає збереження, ефективне використання та відтворення ландшафтного потенціалу. Особливо це актуально в умовах економічної нестабільності, коли поглиблення

процесів глобалізації та регіоналізації вимагає максимально можливого використання ландшафтів. Пріоритетом на цьому етапі виступає впровадження управління ландшафтним потенціалом, оскільки саме ландшафти гармонійно об'єднують природне, соціальне, економічне, історичне, традиційно культурне середовище життя та діяльності населення, формують простір як з точки зору локального обсягу, так і більш широкого – національного, міждержавного й континентального масштабів.

Практичні результати суттєвої зміни стратегічних підходів до виваженого використання ландшафтного потенціалу демонструє Європа, реалізуючи Всеєвропейську стратегію збереження ландшафтного і біотичного різноманіття, яка була прийнята на конференції «Довкілля для Європи» (Софія, 1995), що заклала початок нових стосунків у загальноєвропейському природоохоронному співробітництві [13]. Ця стратегія стала новаторським та стимулюючим підходом до зупинення деградації природи, збереження та відновлення біотичного і ландшафтного різноманіття. Її реалізація розрахована на період до 2015 року і базується на Плані дій, який включає 11 напрямів діяльності, чотири з яких стосуються таких питань: формування загальноєвропейської екомережі, впровадження природо-зберігаючих підходів у галузях природокористування, збереження ландшафтів.

Для реалізації стратегічних цілей, першочерговою необхідною є розробка та впровадження дієвого механізму управління ландшафтним потенціалом, яке здійснюється методами характерними для управління в цілому, а саме, реалізацією функцій планування, організації, мотивації та контролю. Водночас управлінню ландшафтним потенціалом властиві свої особливості, оскільки кожен ландшафт індивідуальний, а кожна ландшафтна система володіє своїм неповторним ландшафтним потенціалом.

Принцип управління ландшафтним потенціалом, як інноваційний проект модернізації господарського життя враховує всі складові ландшафтно-політики, а саме економічну, соціальну, екологічну, демографічну, науково-технічну, гуманітарну, регіональну, національну, міждержавну тощо.

До основних завдань управління ландшафтним потенціалом входить його збереження, відтворення та раціональне використання. Збереження ландшафтного потенціалу – це забезпечення цілісності ландшафтів та екосистем, їх відновлюваності й сталого розвитку. Воно включає систему заходів (адміністративно-правових, економічних, технічних, просвітницьких і пропагандистських), які забезпечують збереження можливості виконання ландшафтом основних соціально-економічних функцій, а також функцій відтворення ресурсів і формування сприятливого для життя людей середовища. Відтворення ландшафтного потенціалу забезпечує відтворення природних ресурсів, а також відновлення порушених (деградованих) екосистем до природного стану.

Під час управління ландшафтним потенціалом необхідно враховувати, що втручання в один з його компонентів може призвести до виникнення в інших непередбачуваних ефектів, які повинні бути ретельно оцінені та аналізованими; для збереження ландшафтного потенціалу важливо зберегти

нинішні взаємодії між його компонентами; для досягнення цілей управління особливу увагу потрібно приділяти чинникам (природним і антропогенним) навколишнього середовища, які впливають на функціонування ландшафтного потенціалу, оскільки він постійно змінюється, і тому управління ним має передбачати прогнозування та пристосування до можливих змін.

Щодо управління ландшафтним потенціалом у системі проектів модернізації, то в контексті збереження природоохоронних територій заслуговує на увагу досвід польсько-білорусько-українського співтовариства. Зокрема за підтримки національного комітету ЮНЕСКО МАБ біосферний резерват «Шацький» (Україна) отримав змогу увійти разом з біосферними резерватами «Поліський» (Польща) та «Прибузьке Полісся» (Білорусь) у трилатеральний біосферний резерват «Західне Полісся», та брати участь у виробленні єдиної стратегії розвитку міжнародних природоохоронних територій [14].

Ефективне й плідне функціонування створюваного трилатерального біосферного резервату «Західне Полісся» неможливе без тісної економічної, культурної та організаційної співпраці наукової та бізнесової спільноти, населення й органів місцевої влади прикордонних регіонів трьох держав – Польщі, Білорусі та України. Серйозні фінансові можливості для організації такої тісної співпраці надає Програма добросусідства Польща – Білорусь – Україна INTERREG, проекти в рамках якої фінансуються за рахунок коштів Європейського Союзу. Особливе стратегічне значення для подальшого розвитку транскордонної співпраці в рамках трилатерального біосферного резервату «Західне Полісся» має інноваційний проект створення Міжнародного науково-координаційного центру прикордонної співпраці на базі Шацької міжвідомчої науково-дослідної екологічної лабораторії, який вона разом із партнерами готує для подачі на конкурс Програми добросусідства Польща – Білорусь – Україна INTERREG 2007-2013. Такий міжнародний центр може стати тим робочим органом, який візьме на себе всю поточну роботу щодо організації транскордонної співпраці в рамках трилатерального біосферного резервату «Західне Полісся» [15]. Загалом розглянуті аспекти відкривають чіткі перспективи щодо створення сучасного механізму для організації широкомасштабного і цілеспрямованого міжнародного співробітництва.

Сьогодні напрацьовано ряд цікавих і перспективних ідей, які можуть бути використані за основу для розробки спільних проектів у галузі охорони навколишнього середовища, сільського господарства, захисту від надзвичайних ситуацій, місцевого економічного розвитку та соціальної сфері, що реалізовуватимуться в рамках Програми прикордонного співробітництва «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене слід відмітити, що сьогодні в напрямі здійснення модернізації всіх сфер суспільного життя, в умовах сучасної економічної нестабільності значно підвищується ефективність міжнародного співробітництва, зокрема за рахунок використання інноваційних

проектів модернізації, серед яких відзначимо проектний менеджмент, кластерну модель та управління ландшафтним потенціалом.

Список використаних джерел

1. Макух Я.Д. Термінологічні рівні поняття «проект» / Я.Д. Макух // Глобалізація та управління проектами у ХХІ столітті: Матеріали наук.-практ. конф., Львів, 9-10 жовт. 2003 р. – Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Л.: ЛРІДУ НАДУ. – С. 35-37.
2. Кочетков А.И. Управление проектами / А.И. Кочетков. – СПб, 1993. – 446 с.
3. Пахомов Ю.Н. Украина и Россия между Западом и Востоком / Ю.Н. Пахомов. – Економічний часопис – ХХІ. – 2010, № 5-6. – С. 3-8.
4. Хустутдінов О. Кластери: спільна стратегія розвитку для транскордонних регіонів [Електронний ресурс] / О. Хустутдінов // US FOREIGN AFFAIRS, – 2009. – №6. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=399>.
5. Богоявленська Ю.В. Проектне управління на підприємствах-монополістах (праксеологічний підхід) / Ю.В. Богоявленська // Глобалізація та управління проектами у ХХІ столітті: Матеріали наук.-практ. конф., Львів, 9-10 жовт. 2003 р., Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Л., 2003. – С. 74-80.
6. Лашук А.М. Формування і управління портфелем проектів / А.М. Лашук // Глобалізація та управління проектами у ХХІ столітті: Матеріали наук.-практ. конф., Львів 9-10 жовт. 2003р. – Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2003. – С. 100-109.
7. Чикаренко І.А. Проектний підхід як один із засобів підвищення ефективності діяльності / І.А. Чикаренко // Теорія та практика державного управління. – Вип. 9. – Державне управління та місцеве самоврядування: Тези ІV міжнар. наук. конгресу, 26 лют. 2004 р. – С. 24-26.
8. Портер М. Е. Конкуренція / М.Е. Портер. – Москва: Видавничий дім «Вільямс», 2005. – 608 с.
9. Соколенко С.І. Конкурентоспроможність регіону та інноваційні кластери [Електронний ресурс] / С.І. Соколенко. – Режим доступу: <http://www.sokolenko.com/clusters/24>.
10. Пелешак І. Узагальнення світового досвіду розвитку транскордонних кластерів / І. Пелешак // Звіт НДР „Розробка регіональної стратегії формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів». № держ. реєстрації 0106U013076. – Львів, 2008. – 166 с.
11. Dalle B. BioValley Science Guide / Dalle B., Zinkl W., Bauer T., [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.biovalley.ch/files/documents/BioValley_Science_Guide.pdf.
12. Regionale Cluster in Europa / Kapitel 3 – Statistische Erfassung regionaler Cluster in Europa [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/analysis/doc/smes_observatory_2002_report3_de.pdf.

13. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. – К.: Авалон, 1998. – 52 с.
14. Горун А.А. Основні завдання транскордонного БР «Західне Полісся» у контексті інтеграції національних мереж в Єдину Європейську систему, Шацький національний природний парк: Наукові дослідження 1994-2004рр. / А.А. Горун. – Світязь, 2004. – 25 с.
15. Панасюк В.В. Шацька міжвідомча науково-дослідна екологічна лабораторія: організація та програма діяльності / В.В. Панасюк, В.С. Найда, В.І. Лялько, Я.П. Дідух та ін. // Наук. вісн. ВНУ ім. Лесі Українки. – РВВ «Вежа». – 2009. – № 1 – Географічні науки. – С. 116-122.

Подано до редакції 21 лютого 2011 року

Караїм О.А., Юхимюк І.М.

Инновационные проекты модернизации в условиях экономической нестабильности

Рассмотрены инновационные проекты модернизации в условиях экономической нестабильности, а именно: проектный менеджмент, кластерная модель и управления ландшафтным потенциалом, их особенности, преимущества и принципы. Предложен ряд инновационных проектов по сотрудничеству Украины с Польшей и другими странами Европейского Союза.

Ключевые слова: *инновационные проекты, управление проектами, кластерная модель, управление ландшафтным потенциалом.*

Karaim O.A., Yukhymjuk I.M.

Innovative modernization projects in conditions of economic instability

Innovative modernization projects in conditions of economic instability are considered, namely: project management, cluster model, landscape potential management, their features, advantages and principles. The article provides a range of innovative projects border cooperation, particularly the Ukrainian-Polish and projects between the European Union.

Keywords: *innovation projects, project management, cluster model, landscape potential management.*

Караїм Ольга Анатоліївна – аспірант кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Юхимюк Іван Михайлович – аспірант кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки.